

การวิเคราะห์รูปไวยากรณ์จากคลังข้อมูลภาษาสู่การเรียนรู้การสอนภาษาญี่ปุ่น: กรณีศึกษารูปไวยากรณ์ “ภาษาสุภาพ”

ณัฐจิรา ทับทิม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปไวยากรณ์ระดับกลางจากคลังข้อมูลภาษาญี่ปุ่น จัดลำดับความถี่ที่ปรากฏและนำเสนอรูปแบบการอธิบายรูปไวยากรณ์ที่สอดคล้องกับการใช้จริงโดยเก็บรวบรวมข้อมูลรูปไวยากรณ์จากคลังข้อมูลภาษาประเภทเอกสาร ได้แก่ ข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ 2 เก้าและข้อมูลที่เป็นจริงในระบบคอมพิวเตอร์ ได้แก่ คลังข้อมูลภาษาเขียนภาษาญี่ปุ่น (BCCWJ) นำรูปไวยากรณ์ระดับกลางที่ได้จัดอันดับความถี่ที่ปรากฏ คัดเลือกรูปที่มีความถี่ในการใช้สูงสุดมาอธิบายลักษณะและรูปแบบการนำไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปใช้ได้ ผลการวิจัยพบว่ารูปไวยากรณ์ระดับกลางที่มีความถี่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ 2 เก้าและคลังข้อมูลภาษาเขียนมากที่สุด คือ ภาษาสุภาพ (敬語) เมื่อวิเคราะห์ลักษณะและหลักการนำไปใช้จริงพบว่าในหนังสือ ตำราเรียนยังอธิบายภาษาสุภาพไม่ครอบคลุมหลักการเพื่อให้เกิดการนำไปใช้ ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย 1) ลักษณะสถานการณ์ที่ควรใช้ภาษาสุภาพ 2) หลักการเลือกใช้คำยกย่องและคำถ่อมตน 3) รูปแสดงคำยกย่อง คำถ่อมตน และ 4) หลักการใช้ 敬・ご

คำสำคัญ: คลังข้อมูลภาษา รูปไวยากรณ์ระดับกลาง ภาษาสุภาพ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก The Sumitomo Foundation, Japan ปี 2015

Case Study of Respectful Language

NatthiraTuptim

Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

Abstract

This research aimed to study the frequency of Japanese grammatical forms in an intermediate level and provide the explanation of how to use them in real-world situations. Data of the grammatical forms were collected from 2 types of corpora: paper-based corpus, Japanese Language Proficiency Test (JLPT) level 2, and computer-based corpus, Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese (BCCWJ). The data collected were, then, arranged in descending order to find the most frequently used form which was, later, described characteristically and pragmatically. The findings revealed that the most frequent intermediate-level grammatical form found in the mentioned corpora was respectful language. It was also found that the explanation in Japanese textbooks was not sufficient for applying respectful language in real-life usage in that 4 criteria had to be considered: situations, selection of honorifics and humbles, honorific forms and humble forms, and O•GO prefix usage.

Keywords: Corpora, Intermediate-level Grammatical Forms, Respectful Language

* corresponding author e-mail : ntuptim@hotmail.com

1. บทนำ

มูลนิธิญี่ปุ่น (Japan Foundation) ได้ดำเนินการสำรวจสภาพการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นทั่วโลกเป็นประจำทุก 3 ปี ปีล่าสุดที่ทำการสำรวจคือปี ค.ศ. 2012 ปรากฏว่าจำนวนผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยมีจำนวน 129,616 คน จำนวนครูอาจารย์ผู้สอนมี 1,387 คน ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2009 (มูลนิธิญี่ปุ่น, 2555) เมื่อพิจารณาข้อมูลสภาพการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยอย่างละเอียดจะพบว่าผู้เรียนและครูผู้สอนส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยมีสัดส่วนครูผู้สอนจำนวน 605 คน ต่อผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา 88,325 คน (อัตราส่วนผู้สอนต่อผู้เรียน 1 ต่อ 146) เมื่อพิจารณาคุณวุฒิและความรู้ของผู้สอนภาษาญี่ปุ่นในระดับชั้นมัธยมพบว่ามีความเหลื่อมล้ำกับครูผู้สอนในระดับอุดมศึกษามาก เนื่องจากผู้สอนในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาจากประเทศญี่ปุ่นโดยตรง และส่วนมากกระจายตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในงานวิจัยของ ブツサバー (2009: 117-122) กล่าวถึงลักษณะของผู้สอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทยไว้ว่า คนที่มีประสบการณ์เรียนในประเทศญี่ปุ่นหรือคนที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นจะไม่มาทำงานสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ในระบบการศึกษาจึงเป็นครูที่ผ่านการอบรมการสอนภาษาญี่ปุ่น 1 ปีและมาทำหน้าที่สอนภาษาญี่ปุ่นพร้อมๆ กับสอนวิชาอื่นที่ครูผู้นั้นสอนก่อนหน้าที่จะไปอบรมการสอนภาษาญี่ปุ่น นอกจากนี้ในมุมมองของคนญี่ปุ่นก็คิดเห็นเช่นเดียวกัน โดย 小浦方 (1999) ได้วิเคราะห์สภาพการสอนภาษาญี่ปุ่นในเขตภาคเหนือพบลักษณะของครูผู้สอนภาษาญี่ปุ่นเช่นเดียวกับงานวิจัยของ ブツサバー นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่เกิดจากหนังสือตำราเรียนภาษาญี่ปุ่นที่ใช้สอนในประเทศซึ่งยังไม่ได้อธิบายการใช้รูปไวยากรณ์ที่สำคัญๆ ครอบคลุมตามลักษณะการใช้จริง เช่น จากงานวิจัยเรื่องการศึกษารูป させろ ที่

ปรากฏในหนังสือเรียนกับสภาพการใช้จริงในภาษาเขียนของคนญี่ปุ่น (ถัฏฐิรา ทับทิม, 2558: 2-16) พบว่าไม่ปรากฏรูป させろ ในรูปแบบประโยคคำนามสิ่งมีชีวิต (ผู้ให้กระทำ) – คำนามสิ่งไม่มีชีวิต (ผู้กระทำ) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้แพร่หลายในภาษาญี่ปุ่นที่ใช้จริง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของ 駒田編 (1990) ที่กล่าวไว้ว่ารูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนไม่ได้ถูกคัดเลือกจากงานวิจัย แต่ถูกเลือกจากความรู้สึกหรือประสบการณ์ของครูผู้สอนมากกว่าถูกเลือกจากผลการศึกษาจากงานวิจัยพื้นฐาน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีรูปไวยากรณ์ที่ไม่สำคัญต่อการเรียนระดับต้นบรรจุในหนังสือ ตำราเรียนภาษาญี่ปุ่นทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสเรียนรูปไวยากรณ์ที่จำเป็นจริงๆ ในการสื่อสาร

จากสภาพลักษณะของครูผู้สอนและหนังสือตำราเรียนดังกล่าว การวิจัยพื้นฐานเกี่ยวกับรูปไวยากรณ์ในแง่มุมต่างๆ ยังมีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในการใช้จริงของคนญี่ปุ่นจากแหล่งข้อมูลคลังภาษาต่างๆ เพื่อให้ผู้สอนมีองค์ความรู้เรื่องรูปไวยากรณ์เชิงลึก สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางภาษาตามหลักภาษาได้ โดยเฉพาะครูผู้สอนภาษาญี่ปุ่นทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา การพัฒนาทักษะและเทคนิคการสอนยังเป็นเรื่องจำเป็น แต่ความรู้ว่าควรสอน “อะไร” ก็มีความสำคัญพอๆ กับการสอน “อย่างไร” ทั้งนี้งานวิจัยนี้นำเสนอกระบวนการคัดเลือกรูปไวยากรณ์ที่ถูกนำไปใช้จริงในภาษาญี่ปุ่นผ่านคลังข้อมูลภาษาเพื่อเป็นข้อมูลแก่ผู้สอนที่ต้องการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพการใช้จริง และนำเสนอการสอนรูปไวยากรณ์ตัวอย่างที่มีความถี่สูงซึ่งสามารถนำไปใช้ในชั้นเรียนได้

คลังข้อมูลภาษา หรือ Corpus คือ แหล่งข้อมูลภาษาใช้จริงขนาดใหญ่ เช่น คลังข้อมูลภาษาประเภทหนังสือพิมพ์ คลังข้อมูลภาษาประเภทนวนิยาย ทั้งนี้จะอยู่ในรูปแบบเอกสารรวบรวมหรือรูปแบบข้อมูล

คอมพิวเตอร์ ในปัจจุบันคำว่าคลังข้อมูลภาษามักจะหมายถึงแหล่งข้อมูลภาษาที่ใช้จริงขนาดใหญ่ที่บรรจุในคอมพิวเตอร์มากกว่าในรูปแบบเอกสารรวบรวม เนื่องจากการใช้ระบบคอมพิวเตอร์จะช่วยในเรื่องการสืบค้น การคำนวณความถี่และการหาค่าเฉลี่ยได้ ในขณะที่ คลังข้อมูลภาษาที่เป็นเอกสารจะต้องใช้แรงงานคนในการค้นหาและไม่สามารถคำนวณความถี่ได้ทันที

ในงานวิจัยนี้ นำผลจากการศึกษาในคลังข้อมูลภาษาทั้งในรูปแบบคอมพิวเตอร์และเอกสารเน้นไปที่ประเด็นความถี่ของรูปไวยากรณ์ที่ปรากฏ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกรูปไวยากรณ์ที่ควรสอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปใช้ได้ ลักษณะคลังข้อมูลที่น่ามาใช้ประโยชน์ในงานวิจัยนี้มีหลายแหล่งทั้งจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการสำรวจค้นคว้าโดยตรง โดยคลังข้อมูลภาษาที่ได้ศึกษาค้นคว้าโดยตรงคือข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นและคลังข้อมูลภาษาเขียน (BCCWJ) งานวิจัยที่วิเคราะห์ผ่านคลังข้อมูลภาษา ได้แก่ งานวิจัยของ 江田・小西 (2008) ซึ่งได้สำรวจรูปไวยากรณ์ระดับ 3 และ 4 (ข้อสอบระบบเก่า) จากคลังข้อมูลภาษา 3 แหล่ง คือ บทสนทนาจริง นวนิยายและหนังสือทั่วไป พบรูปไวยากรณ์จำนวน 48 รูป เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้

ている、のだ、受身、から、と、ば、られる(可能)、とき、ようだ(比況)、ので、たら、でしょう、使役、ことができる、て+授受、たり、ようだ(推量)、たい、かもしれない、てみる、ながら、はずだ、ておく、てある、なら、でもいい、そうだ(兆候)、なければならない、てから、たほうがいい、てしまう、てください、使役受身、のに、たことがある、おーになる*、られる(尊敬)*、ようと思う、かどうか、ことにする、ましよう、つもりだ、てはいけない、そうだ(伝聞)、なくてもいい、なさい、ないてください、ところだ

ผลการวิจัยของ 江田・小西 แสดงให้เห็นว่าหนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับต้นส่วนใหญ่ เช่น มินนะโนะนิงโกะ 1-4 บรรจุรูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในการใช้จริงครอบคลุมทุกรูปที่ปรากฏข้างต้น ซึ่งงานวิจัยของ 江田・小西 มีจำนวนตัวอย่างการวิเคราะห์ที่ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานของ 岩田 (2014) และ 森 (2011)

งานวิจัย 岩田 (2014) ศึกษาจากคลังข้อมูลภาษาพูด 名大会話コーパス จำนวน 1,026,675 คำ เปรียบเทียบกับผลการศึกษาของ 森 (2011) ที่สำรวจจากคลังข้อมูลภาษาเขียน BCCWJ (เวอร์ชันปี ค.ศ. 2009) จำนวน 934,655 คำ จากแหล่งข้อมูล 4 แหล่ง (ในจำนวนทั้งหมด 11 แหล่ง) 4 แหล่งดังกล่าวได้แก่ Yahoo! 知恵袋, 白書, 書籍 และ 新聞 รูปไวยากรณ์เป้าหมายของ 森 คือรูปไวยากรณ์ระดับต้นจำนวน 229 รูป ซึ่งเป็นรูปไวยากรณ์ที่ใช้กับคำกริยาเป็นหลัก โดยอ้างอิงจากงานวิจัยของ 庵他 (2000) รูปไวยากรณ์ระดับต้นที่มีความถี่การใช้ทั้งในภาษาพูดและภาษาเขียนรวมกันเรียงจากมากไปน้อยซึ่งเป็นผลจากการวิจัยของ 岩田 และ 森 มีจำนวน 47 รูปดังนี้

のだ、ている、から(理由)、受身、られる(可能)、たら、と、ようと思う、ようだ(比況・推量)、ば、とき、でしょう、たい、て+授受、使役、たり、てみる、かもしれない、ので、のに、なら、てある、てください、そうだ(兆候)、てから、ながら、ことができる、ておく、でもいい、たことがある、たほうがいい、てしまう、ましよう、かどうか、はずだ、なければならない、なさい、おーになる*、られる(尊敬)*、ところだ、つもりだ、なくてもいい、使役受身、ことにする、てはいけない、そうだ(伝聞)、ないてください

จะเห็นได้ว่าผลของงานวิจัย3 งาน คือ งานวิจัยของ 江田・小西, 岩田 และ 森 ได้ผลการวิจัยคล้ายคลึงกัน รูปไวยากรณ์ระดับต้นที่มีความถี่ในการใช้จริงอยู่กลุ่มสูง คือ ている、のだ、受身、から、られる(可能) ฯลฯ ส่วนรูปที่มีความถี่ต่ำในการใช้จริง

คือ つもりだ、てはいけない、そうだ(伝聞)、なくて
もいい、なさい、ないでください、ところだ ฯลฯ จาก
ข้อมูลดังกล่าวผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการ
วางแผนการสอนรูปไวยากรณ์ได้ โดยใช้เวลาในการ
ฝึกกลุ่มที่มีความดีสูงยาวนานกว่ากลุ่มที่มีความดีต่ำ
หรืออธิบายการใช้ วิธีใช้รูปที่มีความดีสูงละเอียดกว่า
รูปที่มีความดีต่ำ เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษารูปไวยากรณ์ระดับ
กลางที่ปรากฏในคลังข้อมูลภาษายังมีจำนวนไม่มาก
นัก งานวิจัยที่ศึกษารูปไวยากรณ์ระดับกลาง ได้แก่
งานวิจัยของ Chen and Yamamoto (2008) ซึ่ง
สำรวจรูปไวยากรณ์ระดับกลางและระดับสูงที่ปรากฏ
ในหนังสือพิมพ์ 3 บริษัท จำนวน 90 ฉบับ พบรูป
ไวยากรณ์ระดับกลาง 93% ระดับสูง 7% (เกณฑ์
กำหนดรูปไวยากรณ์ระดับกลางและสูงใช้ข้อมูลจาก
มาตรฐานข้อสอบวัดระดับความสามารถ หรือ 日本語
能力試験出題基準) โดยรูปที่มีความดีเฉลี่ยปรากฏ
ในหน้าหนังสือพิมพ์หน้าข่าวใหญ่ประจำวัน เรียงลำดับ
จากมากไปน้อยมีจำนวน 38 รูป ดังนี้

について/につき/については/につ
いても/についての、として/としては/としても、
に対して/に対し/に対しては/に対しても/に
対する、によって/により/によつては/による/
によれば(根拠)、を一として/を一とする/を一と
した、をめぐって/をめぐり、によって/により/に
よつては/による/によると/によれば(行為者)、
べき/べきだ/べきではない、一方/一方で/一方
では、上で/上の/上では/上でも/上での(時間
的前後関係)、ことから、に基づいて/に基づき/
に基づく/に基づいた、によって/により/によ
つては/による/によると/によれば(原因・理由)、
に関して/に関しては/に関しても/に關する、か
ねない、たところ、を中心に/を中心として/を中
心に、ように(目的)、に加えて/に加え、とともに、
にとつて/にとつては/にとつても/にとつての、だ
けに(強調)、によって/により/によつては/によ

る/によると/によれば(手段・方法)、に伴って/
に伴い/に伴う、ものの、ながら、おそれがある、
に限って/に限り/に限らず(限定)、を通じて/
を通して、に應じて/に應じ/に應じては/に應じ
ても/に應じた、上で/上の/上では/上でも/上
での(場面、条件)、ように(例)、をもとに/をもとに
して、にかかわらず/にもかかわらず/にかかわり
なく/にはかかわりなく、つつある、にわたって/
にわたり/にわたる/にわたつた、によって/によ
り/によつては/による/によれば、うえ/うえに

จากงานวิจัยของ Chen and Yamamoto
จะเห็นได้ว่ารูปไวยากรณ์ระดับกลางที่ปรากฏสามารถ
นำไปใช้อ้างอิงเป็นข้อมูลในการสอนได้ระดับหนึ่ง
เนื่องจากภาษาที่ใช้ในหนังสือพิมพ์มีลักษณะเป็น
ภาษาเขียนและมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ของข้อความเพื่อ
ใส่ข้อมูล 5W1H ให้ครบ รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏจึง
เป็นรูปไวยากรณ์ที่ใช้กับคำนามจำนวนค่อนข้างมาก
เช่น について、として、に関して、によって、を中
心に、にかかわらず、上で ฯลฯ รูปไวยากรณ์ที่ใช้กับ
คำกริยาหรือภาคแสดงมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย เช่น べき
だ、かねない、たところ、ものの、ながら ฯลฯ คำสันธาน
เชื่อมประโยคมีเพียง 1 รูปที่พบ คือ 一方 ผลการ
ศึกษาของ Chen and Yamamoto สามารถนำไป
ปรับใช้กับการสอนภาษาญี่ปุ่นที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์
หรือสื่อสิ่งพิมพ์ใกล้เคียงได้ เนื่องจากผลที่ได้มีความ
เฉพาะทาง ไม่สามารถนำไปใช้กับภาษาญี่ปุ่นที่ใช้
ในชีวิตประจำวันอื่นๆ แต่ข้อมูลของ Chen and
Yamamoto ก็ยังคงมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล
รูปไวยากรณ์ระดับกลางและสูงซึ่งงานวิจัยที่ศึกษารูป
ไวยากรณ์ระดับกลางและสูงยังมีน้อยกว่ารูปไวยากรณ์
ระดับต้น ในงานวิจัยศึกษารูปไวยากรณ์ภาษาญี่ปุ่น
จากคลังข้อมูลภาษานี้จึงกำหนดขอบเขตการหาความ
ดีที่ปรากฏเป็นรูปไวยากรณ์ระดับกลาง และนำเสนอ
รูปแบบการอธิบายรูปไวยากรณ์ที่มีความดีในการใช้
จริงสูง

1. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 16 คือ ภาษาสุภาพ*****

2. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 6 คือ わりに、かーないかのうち、ように(目的)、にしては、さえ***、ついでに、ようがない・ようもない

3. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 5 คือ といふものだ***、にすぎない、をめぐって、しかない*、だけ・だけに・だけの・だけあって・だけでない***、ものだ・ものではない****、に限る・に限って・に限り

4. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 4 คือ おかげで、たびに、によって*****、かねる、を問わず、としたら*、ざるをえない、させていただく、てたまらない、からには、わけがない、てならない、のあまり、から一にかけて、わけだ*、わけではない・わけでもない*、ます+次第、させる(使役)*****、をもとに、にわたって、べきではない

5. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 3 คือ うえに、以上は、可能形・辞書形+ものなら、おそれがある、せいで*、たとたん、に決まっている、ほかない、がち*、ます+きる、もの***、かのようだ、どころではない、からして、授受表現、からといって、ずにはいられない、にとつて****、てはじめて、ないことには、たとえ一ても、かわりに、ものか*、ば一ほど*、といつても*、(動詞辞書形+)一方、くせに、たところ***、にかけては、きり(だ)、ばかりか、てからでないと、にこたえても、はともかく、ないかぎり、かぎりでは、わけにはいかない

6. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 2 คือ とともに***、つつも、をはじめ*、ほかならない、だらけ、ほどだ、はもちろん、ことだ****、(物価が上がる)ばかりに(生活は少し楽にならない)、うちに、上で、ものだから、にあた

り・にあたって、最中に、にむかって、につき、ことになる****、るところ*****、はもとより、(な)ことに、どころか、(都合)次第、むけに、につれて、う・ようとしても***、に先立ち、一ほど*****、をきっかけに、に従って、のみならず、たばかりに、ともなうて、ぬきにとしては、において*****、ように(比喩)、(どれほど助かった)ことか**、に反して、際*****、ます+得る、ことだから、ようになる***、てしようがない、に関して*、ないことはない、ことはない、つこない、とおり****、て(は)いられない、つつある、ところ****、(残念)ながら・ながら(逆接)*****、という*、として*****、としても**

7. รูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับฯ
ระดับ 2 เก่าสถิติเท่ากับ 1 คือ ほどーない**、にもかかわらず、に対する*****、を通して、あげく、かといえ、だそうです、ものがある、ぬきで、にむけ、につき、にたとえと、にかかわる、ところを見ると、に比べてに比べ**、の末に、にに応じて、(行く)のなら、たばかり、をこめて、にともなう、気味だ、をにおいて(ほかは一ない)、て以来、それとも*、に際して、ば*****、につけーにつけ、まい*****、のに*****、かねて、(残す)ところあと、読んでいては、ます+がたい、を通じて*、そうもない・そうにない、こそ***、に基づいて、というより、ます+ぬく、にせよ、上(法律上)、かけ、つぼい、やらーやら、てばかりいる、ます+かける、たら*****、にあたる、による*****、おきに、を契機に、一を一にする、からいうと、反面、ことで*****、に違いない*、を一とする、ことない、から見れば／見ると*、一方**、ようにする、上は、一かと思つたら、といった***、(わざわざ買う)ところ****、ふりに、に沿って、はずがない、かえって、にかわって、かまわない、(この調子)だと、ば・たらいいのに、たとえようがない

เมื่อเทียบรูปไวยากรณ์ในมาตรฐานข้อสอบรูปไวยากรณ์ระดับ 2 (日本語能力試験出題基準・文法 (2級)) ซึ่งเป็นรูปไวยากรณ์ระดับกลางจำนวน 170

รูป มีรูปที่ตรงกับผลการสำรวจของงานวิจัยนี้ 144 รูป ส่วนอีก 59 รูปเป็นรูปที่ไม่ปรากฏในมาตรฐานข้อสอบฯ ระดับ 2 ซึ่งในการออกข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นอาจมีรูปไวยากรณ์อื่นๆ ถูกนำมาออกสอบ เช่นรูปไวยากรณ์ระดับต้น ように (เพื่อ)、しかない (เพียงแค่ว่า)、ようになる (กลายเป็น)、のに (ทั้งๆ ที่)、そうだ (ได้ยินว่า) ฯลฯ และจากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่ารูปไวยากรณ์ระดับกลางมีจำนวนค่อนข้างมากและมีความหมายคล้ายๆ กันเมื่อถูกแปลเป็นภาษาไทย หลายๆ คำมีคำแปลที่เหมือนกัน เช่น

กลุ่มรูปแสดงสาเหตุ

せいで เพราะ おかげで เพราะ ばかりに เพราะ ために เพราะ (ความรู้สึกหรือการกระทำบางอย่างมากเกินไป) จน....

กลุ่มรูปแสดงความขัดแย้ง

<せに ทั้งๆ ที่ のに ทั้งๆ ที่ ものの ทั้งๆ ที่ ながら ทั้งๆ ที่ にもかかわらず ทั้งๆ ที่

กลุ่มรูปแสดงเวลา

たとたん ทันทีที่ ます+次第 ทันทีที่

เนื่องจากรูปไวยากรณ์ระดับกลางมีความหมายคล้ายกันและมีความหมายคล้ายกับรูปไวยากรณ์ระดับต้น หลายคำมีคำแปลภาษาไทยเหมือนกัน การอธิบายรูปไวยากรณ์ระดับกลางดังกล่าวจึงต้องแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างเชิงโครงสร้าง ยกตัวอย่างบริบทประกอบเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่าง การสอนรูปไวยากรณ์ระดับกลางที่มีลักษณะเช่นนี้จึงควรสอนพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบการใช้ เช่น การสอนรูป <せに ควบคู่กับรูปไวยากรณ์ระดับต้น のに เนื่องจากมีการใช้คล้ายคลึงกัน

เมื่อพิจารณาความถี่ที่ปรากฏในการใช้จริงจากคลังข้อมูลภาษา BCCWJ กับผลการศึกษากข้อสอบวัดระดับฯ พบว่ามีความถี่ในการนำรูปไวยากรณ์ไปใช้ทั้งสองคอลล้งและไม่สอดคล้องกัน จะเห็นได้ว่าหลายรูปมีความถี่น้อยครั้งในข้อสอบวัดระดับฯ แต่มีความถี่สูงใน BCCWJ สังเกตได้จากรูปที่มีเครื่องหมายดอกจัน (*) กำกับซึ่งแสดงความถี่ในการใช้จริงของ BCCWJ เกินกว่า 5,001 ครั้งขึ้นไป² รูปที่มีความสอดคล้องเรื่องความถี่ที่ปรากฏทั้งในข้อสอบวัดระดับฯ และคลังข้อมูลภาษา BCCWJ คือรูปภาษาสุภาพ และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยก่อนหน้านี้จะพบว่ารูปภาษาสุภาพในงานของ 岩田 กับ 森 เมื่อรวมความถี่ระหว่างรูป おーになる และ られる จะอยู่ในลำดับความถี่ที่สูงขึ้นและในงานวิจัยของ 江田・小西 ก็พบการใช้รูป おーになる และ られる ทั้งนี้ ไม่พบการใช้ภาษาสุภาพในการสำรวจของ Chen and Yamamoto ซึ่งสำรวจจากภาษาที่ใช้ในหนังสือพิมพ์ เมื่อหาความถี่ในการใช้จริงจาก BCCWJ ของรูปภาษาสุภาพโดยค้นหาคำกริยารูปเฉพาะ³ ของ “คำยกย่อง” และ “คำต่อมตบ” (ไม่รวมรูปสร้าง お・ご และรูป られる) จะได้ความถี่ตารางที่ 1 และ 2

² อ้างอิงจำนวนเทียบเท่าคำที่ควรรู้ในการสอบข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ 2 เก้าและ 1 เก้า จำนวน 5,000 คำและ 10,000 คำ ตามลำดับ ความถี่ 5,001 ขึ้นไปจึงเป็นความถี่ที่ค่อนข้างสูงสำหรับรูปไวยากรณ์ที่ถูกนำไปใช้จริง

³ อ้างอิงคำกริยารูปเฉพาะจากมินนะโนะนิฮงโกะ เล่ม 4 (2549: 152) เทโกะ ภาษาสุภาพเพื่อเข้าสู่สังคมญี่ปุ่น (2552: 47, 75-76) และ กุญแจสู่ 200 ประโยคพื้นฐาน (2546: 202) เพื่อให้ครอบคลุมคำกริยาที่มีรูปเฉพาะทั้งหมด

ตารางที่ 1 ค่ายกย่องกับความถี่ที่พบในการใช้จริง⁴ BCCWJ

ลำดับที่	คำกริยา	ค่ายกย่อง	ความถี่ BCCWJ
1	いる・行く・来る	いらっしゃる おいでになる	4487 212
	来る	見える お見えになる お越しになる	 25 17
2	言う	おっしゃる	3863
3	くれる	くださる	2988
4	する	なさる	1930
5	知っている	ご存知です	435
6	見る	ご覧になる	199
7	死ぬ	お亡くなりになる	100
8	食べる・飲む	召し上がる	54
9	気に入る	お気に召す	45
10	寝る	お休みになる	22
11	着る	お召しになる	19
12	買う	お求めになる	10
13	連れていく・連れてくる	お連れになる	5
รวม			14411

จากตารางแสดงให้เห็นว่าค่ายกย่องรูปเฉพาะที่ถูกใช้จริงในภาษาเขียนของคนญี่ปุ่นมีความถี่ทั้งหมดเท่ากับ 14,411 ครั้ง เมื่อเปรียบเทียบการใช้กับคำต่อมคนรูปเฉพาะในตารางที่ 2 (98,987 ครั้ง) จะได้ข้อสังเกตที่มีประโยชน์ต่อการสอนภาษาสุภาพ กล่าวคือ ในการใช้ภาษาจริง สถานการณ์ที่จำเป็นต้องใช้คำต่อมคนรูปเฉพาะจะมีมากกว่าสถานการณ์ที่ต้องใช้ค่ายกย่องรูปเฉพาะ ซึ่งข้อสังเกตนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมจำลองการใช้รูปเฉพาะในภาษาสุภาพที่ควรให้น้ำหนักความสำคัญกับการจัดสถานการณ์จำลองเพื่อให้เกิดการใช้คำต่อมคนรูปเฉพาะมากกว่าค่ายกย่องรูปเฉพาะทั้งนี้ความถี่ที่สำรวจ

ได้มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำความถี่ของค่ายกย่องรูปเฉพาะมีจำนวนน้อยกว่าคำต่อมคนรูปเฉพาะ หนึ่งในเหตุผลคือค่ายกย่องรูปเฉพาะมีจำนวนรูปมากกว่าคำต่อมคนรูปเฉพาะ จึงมีการกระจายการใช้หลากหลายกว่าคำต่อมคนรูปเฉพาะ ในค่ายกย่องจะมีรูปเฉพาะรูปสร้าง お・ご และรูป られる แสดงการยกย่องได้ในขณะที่คำต่อมคนมีรูปเพียง 2 รูปเท่านั้น คือ รูปเฉพาะกับรูปสร้าง お・ご เมื่อแยกดูรายคำจะเห็นว่าค่ายกย่องรูปเฉพาะที่มีความถี่ในการใช้มากที่สุดคือ คำ いらっしゃる ซึ่งเป็นรูปเฉพาะของคำกริยา 3 คำ คือ いる・行く・来る ลำดับรองลงมาคือ おっしゃる และ くださる ซึ่งเป็นรูปเฉพาะของคำกริยา 言う และ くれる

⁴ ที่มา กลังข้อมูลภาษาเขียนภาษาญี่ปุ่น BCCWJ สำรวจเมื่อ 26-27 กรกฎาคม 2558 นับทุกรูปคัน กล่าวคือ รูปพจนานุกรม รูป た รูป ます และรูป ました

ตารางที่ 2 คำต่อมคนกับความถี่ที่พบในการใช้จริง BCCWJ

ลำดับที่	คำกริยา	คำยกย่อง	ความถี่ BCCWJ
1	いる	おる	19431
2	もらう	いただく	11888
3	言う	申し上げる	7100
4	あげる	差し上げる	379
5	見る	拝見する	264
6	会う	お目にかかる	251
7	承知する・引き受ける	承る	167
8	訪ねる(行く)	伺う	163
9	借りる	拝借する	51
10	一緒に行く	お供する	36
11	見せる	お目にかける	28
12	聞く	拝聴する	25
13	ある	ございます	40490
14	する	いたします	12131
15	言う	申します	3583
16	行く	参ります	2932
17	知る・思う・考える	存じます・存じ上げます	86
18	知っている	存じています	33
รวม			98987

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าคำต่อมคนรูปเฉพาะที่ถูกใช้จริงในภาษาเขียนของคนญี่ปุ่นมีความถี่ทั้งหมดเท่ากับ 98,987 ครั้ง เมื่อเปรียบเทียบการใช้กับคำยกย่องรูปเฉพาะ (14,411ครั้ง) จะเห็นว่ามีประสิทธิภาพในการใช้มากกว่าคำยกย่องรูปเฉพาะทั้งนี้จากจำนวนรูปเฉพาะที่มีจำนวนมากกว่าและรูปคำต่อมคนทั้งหมดมีการใช้อยู่เพียง 2 รูปหลักคือรูปเฉพาะกับรูปสร้างผลที่ได้ยังอาจสะท้อนสถานการณ์การใช้ในภาษาจริงว่ามีสถานการณ์การใช้คำต่อมคนมากกว่าสถานการณ์การใช้คำยกย่อง แต่ทั้งนี้การสรุปเช่นนี้ยังเป็นเพียงข้อสมมติฐานเนื่องจากต้องศึกษาความถี่ในทุกรูปคำทั้งรูปเฉพาะ รูปสร้าง お・ご และรูป ら・る จึงจะสามารถสรุปได้อย่างถูกต้องใกล้เคียงกับสภาพการใช้จริง เมื่อแยกดูรายการของรูปเฉพาะจะเห็นได้ว่าคำต่อม

คนที่มีความถี่การใช้มากที่สุดคือคำ おる、いただく、ござるและ いたす ซึ่งเป็นรูปเฉพาะของ いる、もらう、あるและ する ตามลำดับ

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปแนวทางการคัดเลือกรูปไวยากรณ์ที่มีความถี่สูงได้ว่าควรสังเคราะห์ข้อมูลความถี่การนำไปใช้จริงจากหลายๆ แหล่งข้อมูล ทั้งคลังข้อมูลภาษาเขียน คลังข้อมูลภาษาพูด และจากแหล่งข้อมูลเฉพาะด้าน เช่น จากแหล่งข้อมูลหนังสือพิมพ์ หรือข้อสอบวัดระดับฯ เพื่อให้ได้รูปไวยากรณ์ในการใช้จริงอย่างแท้จริงเช่นที่งานวิจัยนี้ศึกษาแล้วพบว่าภาษาสุภาพเป็นรูปที่ถูกใช้ทั้งในแหล่งข้อมูลภาษาญี่ปุ่นระดับต้น ระดับกลาง และ BCCWJ

การนำรูปไวยากรณ์ที่มีความถี่ในการใช้สูงหรือรูปภาษาสุภาพ มาจัดการเรียนการสอน ประเด็นที่ต้องเน้นย้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจก่อนนำไปใช้จริงคือ

1. ลักษณะสถานการณ์แบบใดที่ควรใช้ภาษา
สุภาพ

2. หลักการเลือกใช้คำยกย่อง คำต่อมตน
3. รูปแสดงคำยกย่อง คำต่อมตน
4. หลักการใช้ お・ご

โดยทั่วไปการสอนภาษาสุภาพมักจะเน้นไปที่ข้อ 3 รูปแสดงคำยกย่อง คำต่อมตน มีการอธิบายประเด็นในข้อ 1 และ 2 เช่นเดียวกัน คือ อธิบายคำยกย่องว่าเป็นคำพูดแสดงความเคารพที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟังหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึงอยู่ ใช้คำยกย่องแสดงการกระทำหรือสถานการณ์ของผู้ฟังหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึง (มินะโนะนิฮงโกะ, 2549: 152; พจนานุกรมรูปประโยคภาษาญี่ปุ่น, 2554: 78-79; คุญแจสู่ 200 ประโยคพื้นฐาน, 2546: 194-201) การอธิบายเช่นนี้ครอบคลุมการใช้ภาษาสุภาพส่วนหนึ่งแต่อาจไม่ครอบคลุมลักษณะการนำไปใช้จริงในภาษาญี่ปุ่น เช่น การอธิบายหลักการเลือกใช้คำยกย่องว่าเป็นคำพูดแสดงความเคารพที่ผู้พูดมีต่อผู้ฟังหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึงอยู่ โดยไม่ได้เชื่อมโยงกับประเด็นข้อ 1 ลักษณะสถานการณ์แบบใดที่ควรใช้ อาจทำให้ผู้เรียนแต่งประโยคลักษณะต่อไปนี้

(1) 毎週、日本語のテストがあるから、私たちは楽しみに日本語を勉強します。(寺村, 1990: 351 (ลำดับที่ 5946))

ประโยค (1) ใช้ お楽しみ ผิด ที่ถูกคือ 私たちは楽しく日本語を勉強します ประเด็นผิดพลาดที่ระบุในงานของ 寺村 คือ การใช้คำกริยาพิเศษผิด แต่เมื่อใช้หลักการใช้คำยกย่องเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่าผู้เรียนไม่เข้าใจว่ากรณีสถานการณ์ที่ตนเองเป็นผู้กระทำกริยาจะไม่สามารถใช้รูปภาษาแบบยกย่อง เช่น お楽しみに ได้ ทั้งนี้ อาจเกิดจากการเข้าใจว่าเป็นคำพูดแสดงความเคารพ

ต่อผู้ฟังตามคำอธิบายในหนังสือเรียนที่พบได้ทั่วไป นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่าผู้เรียนยังไม่เข้าใจหลักการ ใช้ お・ご กับคำกริยา ปัญหาข้างต้นส่วนหนึ่งมาจากการขาดความรู้เรื่องการนำรูปภาษาสุภาพไปใช้จริงในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจหลักเกณฑ์ 4 ข้อข้างต้น หนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นที่งานวิจัยนี้ใช้อ้างอิง (มินะโนะนิฮงโกะ, 2549: 152; พจนานุกรมรูปประโยคภาษาญี่ปุ่น, 2554: 78-79; คุญแจสู่ 200 ประโยคพื้นฐาน, 2546: 194-201) ไม่ได้เน้นการสร้างการเข้าใจในหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างละเอียดเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ต้องเรียนรูปไวยากรณ์หลายรูป ข้อจำกัดเรื่องข้อมูลเชิงความถี่ในการใช้ว่ารูปภาษาสุภาพเป็นรูปที่ใช้ในชีวิตประจำวันค่อนข้างมาก และข้อจำกัดเรื่องเนื้อหาที่บรรจุในหนังสือเรียนที่ไม่ครอบคลุมหลักการนำไปใช้ ข้อจำกัดต่างๆ ข้างต้นสามารถจัดการได้หากใช้กระบวนการสำรวจ วิจัย เพื่อคัดเลือกและศึกษารูปไวยากรณ์โดยประเด็นเน้นย้ำ 4 ข้อได้มาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาสุภาพ วิเคราะห์ตัวอย่างการใช้จริง ออกแบบกระบวนการสอนตามองค์ความรู้ที่ได้จากเอกสารและนำไปใช้สอนในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นที่ผู้วิจัยรับผิดชอบ โดยวิเคราะห์หลักการนำไปใช้ที่ละประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นข้อ 1 ลักษณะสถานการณ์แบบใดที่ควรใช้ภาษาสุภาพ หลักการสำคัญคือต้องให้ผู้เรียนเข้าใจสถานการณ์ที่ควรใช้ “ภาษาสุภาพ” ก่อน ซึ่งสถานการณ์สนทนากับบุคคลลักษณะต่อไปนี้มีการใช้ภาษาสุภาพมากที่สุด จัดอันดับร้อยละที่มีการใช้มากที่สุดได้ดังนี้⁵ (1) สถานการณ์พูดกับคนอายุมากกว่า (ร้อยละ 83.3) (2) สถานการณ์พูดกับคนที่มีความรู้สูงกว่า (ร้อยละ 81.9) (3) สถานการณ์พูดกับคนที่ไม่รู้จัก (ร้อยละ 79.3) (4) สถานการณ์พูดกับคนที่ตนเองเคารพ (ร้อยละ 64.7) (5) สถานการณ์

⁵ ที่มา จากผลการสำรวจ 文化庁 (2011:11)

อยากยกย่องฝ่ายตรงข้าม (ร้อยละ 39.1) (6) สถานการณ์อยากให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลราบรื่น (ร้อยละ 38.5)(7) สถานการณ์พูดกับคนที่ไม่รู้จัก (กับคนที่คิดว่าอายุน่าจะน้อยกว่า) (ร้อยละ 36.2) (8) สถานการณ์แสดงความเป็นทางการ (ร้อยละ 33.5) (9) สถานการณ์ขอร้องให้อีกฝ่ายทำบางอย่าง (ร้อยละ 33.1) (10) สถานการณ์อยากให้อีกฝ่ายเห็นชอบกับเรื่องที่ตนพูด (ร้อยละ 10.5) และ (11) สถานการณ์อยากแสดงความเป็นผู้มีมารยาท (ร้อยละ 10.3)

การอธิบายโดยเริ่มจากสถานการณ์ที่ควรใช้ภาษาสุภาพตามสถานการณ์ข้างต้นจะทำให้ผู้เรียนไม่ยึดติดแค่สถานการณ์บางสถานการณ์ เช่น สถานการณ์พูดกับคนอายุน้อยกว่า สถานการณ์พูดกับคนที่ฐานะสูงกว่า เนื่องจากในการนำไปใช้จริงมีหลายสถานการณ์⁶

(2) 大奥さまは、ただいま、外出中でいらっしゃいます、そのほどもなく、あの、すぐにお帰りになるといいますので。(惑乱の華,1995)

ผู้พูดประโยคนี้คือคนรับใช้ในบ้านพูดกับคนภายนอกที่ไม่รู้จักซึ่งเป็นหลักการใช้ตามลักษณะสถานการณ์พูดกับคนที่ไม่รู้จัก ส่วนการพูดถึงการกระทำของผู้ที่กำลังถูกกล่าวถึงอยู่ก็โอนายผู้หญิงซึ่งเป็นคนที่ควรยกย่องโดยใช้รูปภาษายกย่องนั้นเป็นหลัก การเลือกใช้คำยกย่อง คำถ่อมตนซึ่งเข้ากับหลักการข้อ 2 การฝึกการใช้ประเด็นข้อ 1 สามารถออกแบบแบบฝึกโดยนำตัวอย่างประโยคที่มีคำยกย่องและคำถ่อมตนแล้วให้ผู้เรียนวิเคราะห์ว่าเข้ากับสถานการณ์ใดใน 11 สถานการณ์ข้างต้นหรืออาจมีบางสถานการณ์ที่ไม่เข้ากับสถานการณ์ใด ๆ

ประเด็น 2 หลักการเลือกใช้คำยกย่อง คำถ่อมตนเมื่อผู้เรียนเข้าใจสถานการณ์การใช้ภาษาสุภาพแล้ว หลักการต่อมาที่ต้องเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจและนำไปใช้ได้คือเมื่อใดเลือกใช้คำยกย่องและคำถ่อม

ตน เมื่อขออนุญาตอธิบายในหนังสือมินนะโนะนิฮงโกะมี คำอธิบายหลักการเลือกใช้คำยกย่อง คือ ใช้แสดงการกระทำหรือสถานการณ์ของผู้ฟังหรือบุคคลที่กำลังกล่าวถึง ส่วนคำถ่อมตนใช้แสดงการกระทำหรือสถานการณ์ของผู้พูดหรือคนในครอบครัวหรือคนที่ผู้พูดคิดว่าเป็นคนในครอบครัว ประเด็นข้อ 2 นี้สามารถอธิบายเสริมได้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแยกการใช้ได้ชัดเจนว่ากรณีเป็นการกระทำหรือสถานการณ์ของคนที่เราควรยกย่องใช้คำยกย่อง กรณีเป็นการกระทำหรือสถานการณ์ของเราควรใช้คำถ่อมตน เช่น ตัวอย่าง (2) ข้างต้น ผู้พูดเลือกใช้คำยกย่องเนื่องจากการกระทำ (いらっしゃいます・お帰りになる) เป็นการกระทำของคนที่ควรยกย่องซึ่งก็คือนายผู้หญิงของบ้าน

(3) 台湾のファンへメッセージを ヨンジュン:台湾家族(ファン)の皆さん、台湾に伺うことができません。(Yahoo!ブログ, 2008)

ประโยคนี้เลือกใช้คำถ่อมตน 伺う เนื่องจากการเป็นกรกระทำของ ヨンジュン คนที่อยู่ฝั่งเดียวกับผู้พูด สถานการณ์ของประโยคคือสถานการณ์อยากแสดงความรู้สึกเป็นทางการ หรือสถานการณ์พูดกับคนที่ตนเองเคารพ เนื่องจากเป็นแฟนคลับที่มีอุปการคุณ เป็นต้น การออกแบบแบบฝึกการใช้เพื่อฝึกประเด็นนี้ คือ ให้สถานการณ์เช่นเดียวกับการฝึกในประเด็นข้อ 1 แต่เปลี่ยนรูปคำกริยาหรือคำนามให้เป็นรูปทั่วไปเพื่อให้ผู้เรียนพิจารณาว่าสถานการณ์ที่ต้องใช้ภาษาสุภาพนี้ควรใช้เป็นรูปคำยกย่องหรือคำถ่อมตน เช่นแบบฝึกต่อไปนี้

(4) 【研修会の受付で】

分からないことがありましたら、あちらの席にいます者たちが説明します。

ตอบคำถามรูปภาษาที่ควรใช้คือ ก. คำยกย่อง หรือ ข. คำถ่อมตน

(5) 首相は一生懸命やると言いました。

ตอบคำถามรูปภาษาที่ควรใช้คือ ก. คำยกย่อง หรือ ข. คำอ่อมตน

ประเด็นข้อ 3 หลักการเลือกใช้รูปคำยกย่องรูปคำอ่อมตน หลักการเลือกใช้รูปคำยกย่องหรืออ่อมตนใช้หลักการทั่วไปเหมือนกันคือเมื่อคำกริยามีรูปเฉพาะหรือรูปพิเศษ เช่น いらっしゃいます、おります、召し上がります、いただきます ฯลฯ ให้ใช้รูปเฉพาะก่อน กรณีคำกริยาไม่มีรูปเฉพาะให้ใช้รูปสร้าง เช่น お歸りになる、お書きする、お持ちです ฯลฯ หรือใช้รูป られる ซึ่งเป็นรูปที่สุภาพน้อยที่สุดหลักการข้อ 3 เป็นประเด็นที่ถูกเน้นย้ำในการเรียนการสอนทั้งลักษณะแบบฝึกหัดการเปลี่ยนรูปคำกริยาให้เป็นรูปเฉพาะ รูปสร้างหรือรูป られる (บุญแจ่ม 200 ประโยคพื้นฐาน, 2546: 203) ทั้งนี้แบบฝึกการใช้รูปคำยกย่องและอ่อมตนสามารถใช้แบบฝึกลักษณะตัวอย่าง (4) กับ (5) ได้ เมื่อผู้เรียนตอบ ก. คำยกย่อง หรือ ข. คำอ่อมตน แล้วให้ผู้เรียนฝึกเขียนรูปของคำที่เป็นคำตอบนั้น เช่น

(6) 【研修会の受付で】

分からないことがありましたら、あちらの席にいます者たちが説明します。

รูปภาษาที่ควรใช้คือ ก. คำยกย่อง หรือ ข. คำอ่อมตน

説明します: ご説明します

(7) 首相は一生懸命やると言いました。

รูปภาษาที่ควรใช้คือ ก. คำยกย่อง หรือ ข. คำอ่อมตน

ประเด็นข้อ 4 หลักการใช้ お・ご ลักษณะคำที่เกิดกับ お・ご ที่ถูกกล่าวถึงหรือใช้ในการสอนหลายครั้งคือคำที่มีในภาษาญี่ปุ่นมาแต่เดิมใช้ お คำที่มาจากภาษาจีนใช้ ご แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงหลักการนำไปใช้ในประโยคว่าเวลาใดควรใช้ お・ご หน้าคำนาม คำคุณศัพท์หรือคำกริยาวิเศษณ์ (จากการสำรวจหนังสือเรียนที่บรรจุภาษาสุภาพมีเพียงหนังสือบุญแจ่ม

สู่ 200 ประโยคพื้นฐาน (2546: 203) ที่กล่าวถึงแต่ยังไม่ละเอียดเพียงพอ) งานวิจัยนี้นำหลักการใช้ お・ご มาจากงานวิจัยของ 村田 (2009) โดยสรุปได้ดังนี้

(8) 念のため再発行の請求書とお振り込み用紙を同封いたしますので、お手数とは存じますが、〇月〇日までにお振り込みくださいますようお願い申し上げます。(そのまま使える手紙・はがきの文例事典, 1998)

お・ご มีหลักเกณฑ์การใช้ที่สำคัญนอกเหนือจากชนิดคำที่เกิดร่วม คือ หลักการที่ว่าประโยคที่นำไปใช้เป็นประโยคที่ใช้ยกย่องผู้ที่ควรยกย่องหรือไม่ หากใช้คำนามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ที่ถูกยกย่องจะใช้ お หรือ ご กับคำนามนั้น เช่น ใช้ お กับคำนาม 振り込み用紙 หรือ 手数 ซึ่งเป็นอากรนามของผู้ซื้อ (お客) เปรียบเทียบกับคำนาม 再発行の請求書 ซึ่งไม่ใช่คำนามที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ซื้อ (ผู้ซื้อไม่ได้เป็นเจ้าของอากรนาม) ไม่จำเป็นต้องใส่ お เพื่อแสดงความเคารพสุภาพ อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น

(9) はい、先生はよく、お鞆を私に 預けましたから。でも、私に預けるときは、いつも鍵をかけていました。(処刑病棟, 1993)

หลักการ ใช้ お ที่ปรากฏในตัวอย่าง (9) ใช้หลักการเดียวกับประโยค (8) สิ่งของที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ที่ถูกยกย่อง ในที่นี้คือ 鞆 สามารถใส่ お เพื่อแสดงความสุภาพได้

นอกจากหลักการ ใช้ お・ご กับคำนาม คำคุณศัพท์ คำกริยาวิเศษณ์ดังกล่าวแล้ว หลักการสร้างรูป お・ご—する กับคำกริยากรณีคำอ่อมตนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้ผู้เรียนรับรู้และสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนเข้าใจหลักการสร้าง お・ご—する กับคำกริยากรณีคำยกย่องไม่มีข้อจำกัดเรื่องความหมายของคำกริยา (คำกริยาความหมายไม่ดีไม่นิยมนำมาทำเป็นภาษาสุภาพ) แต่กรณีคำอ่อมตน คำกริยาที่จะใช้ในรูปแบบ お・ご—する ได้นั้นต้องมีความหมายว่า “มีผู้รับการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปไวยากรณ์ระดับกลางจากคลังข้อมูลภาษาญี่ปุ่น จัดลำดับความถี่ที่ปรากฏและนำเสนอรูปแบบการอธิบายรูปไวยากรณ์ที่สอดคล้องกับการใช้จริง

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บรวบรวมรูปไวยากรณ์จากคลังข้อมูลข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นเทียบหารูปที่มีความถี่บ่อยครั้งในคลังข้อมูลภาษา ทั้งนี้เพื่อแสดงกระบวนการคัดเลือกรูปไวยากรณ์ที่มีความถี่สูงในการใช้จริง จากนั้นนำเสนอรูปแบบการนำไปใช้ในประโยคและสถานการณ์ต่างๆ พร้อมคำอธิบายที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ตามหลักภาษาศาสตร์ คลังข้อมูลภาษาที่ใช้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่น ระดับ 2 เก้า ปี ค.ศ. 1991-2008 (ยกเว้นปี ค.ศ. 1999) จำนวน 17 ปีแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ข้อสอบคำศัพท์และคันจิ ข้อสอบฟัง ข้อสอบการอ่าน และข้อสอบรูปไวยากรณ์และ 2) BCCWJ หรือ Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese คลังข้อมูลภาษาเขียนภาษาญี่ปุ่นในปัจจุบัน แบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 11 แหล่ง ได้แก่ 書籍 (1971-2005) 雑誌 (2001-2005) 新聞 (1971-2005) 白書 (1976-2005) 教科書 (2005-2007) 広報紙 (2008) Yahoo! 知恵袋 (2005) Yahoo! ブログ (2008) 韻文 (1980-2005) 法律 (1976-2005) และ 国会会議録 (1976-2005)

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค้นรูปไวยากรณ์ระดับกลางจากข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ 2 เก้า ในข้อสอบการอ่านและไวยากรณ์ ในส่วนของข้อสอบการอ่านเป็นส่วนที่มีบริบทแวดล้อมและมีข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับรูปไวยากรณ์ปรากฏร่วมด้วย

2. นำรูปไวยากรณ์ที่ปรากฏในข้อสอบวัดระดับ ๑ มาใส่ตารางและแจกแจงความถี่ เรียงลำดับจากค่าที่มีความถี่สูงสุดไปถึงค่าที่มีความถี่ต่ำสุด

3. นำรูปไวยากรณ์ที่ได้จากข้อสอบวัดระดับ๑ หาคความถี่ในการใช้จริงจากคลังข้อมูลภาษา BCCWJ และวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความถี่ในการใช้จริงกับความถี่ที่ศึกษาได้

4. เสนอแนวทางการสอนรูปไวยากรณ์ที่มีความถี่สูงสุด ซึ่งประเด็นข้อมูลที่ควรอธิบายเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นโดยอ้างอิงผลการวิจัยก่อนหน้าของ 文化庁 (2011) และ 村田 (2009) ในประเด็นข้อ 1) ลักษณะสถานการณ์ใดที่ควรใช้ภาษาสุภาพและข้อ 4) หลักการใช้ お・ご

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการรวบรวมรูปไวยากรณ์ระดับกลางจากข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ 2 (แบบเก่า) พบรูปไวยากรณ์ทั้งสิ้น 203 รูป รูปไวยากรณ์ที่ถูกนำไปใช้ในข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นมากที่สุด คือ รูปไวยากรณ์ภาษาสุภาพ (敬語) ทั้งในรูปแบบคำยกย่องและคำถ่อมตน (尊敬語・謙譲語) มีความถี่ 16 ครั้งจากจำนวนข้อสอบ 17 ปี กล่าวได้ว่าภาษาสุภาพเป็นรูปไวยากรณ์ที่ถูกนำมาออกข้อสอบเพื่อวัดความสามารถในการใช้เกือบทุกปี รายละเอียดรูปไวยากรณ์ที่พบและความถี่ของแต่ละรูปนำเสนอต่อไปนี้¹

¹ เครื่องหมายดอกจัน (*) หมายถึงความถี่ที่พบในการใช้จริงจาก BCCWJ โดย * คือความถี่ระหว่าง 5001-10000 ** คือความถี่ระหว่าง 10001-15000 *** คือความถี่ระหว่าง 15001-20000 **** คือความถี่ระหว่าง 20001-25000 ***** คือความถี่ระหว่าง 25001-30000 ***** คือความถี่มากกว่า 30001

กระทำ” เป็นส่วนประกอบความหมาย เช่นใช้ ご相談する และ お誘いする ได้ เพราะมีผู้รับการกระทำ “ปรึกษา” “ชวน” ซึ่งผู้รับการกระทำคือผู้ได้รับความเคารพสุภาพจากผู้กระทำกริยาไปด้วย ส่วนคำที่ไม่มีความหมายผู้รับการกระทำ เช่นคำว่า 運転する、考える ไม่สามารถใช้ในรูป xお運転する และ x お考えする ได้

จากการศึกษาตัวอย่างการใช้จริง เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาสุภาพและประสบการณ์การสอนภาษาสุภาพของผู้วิจัยพบว่าหลักการอธิบายที่นำเสนอทั้ง 4 ประเด็นข้างต้นครอบคลุมเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนนำไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ รายละเอียดการสอนภาษาสุภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นเน้นประเด็นข้อ 2-3 ในส่วนของข้อ 1 มีการอธิบายแต่ไม่ครอบคลุมสถานการณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมดและจากภาษาที่ใช้จริงก็จะเห็นว่าสถานการณ์ที่หลากหลายกว่าที่นำเสนอในหนังสือเรียน ส่วนหลักการใช้ในข้อ 4 เป็นข้อที่ไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนัก แต่ในงานวิจัยวิเคราะห์ภาษามีการศึกษาไว้หลายแง่มุม การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภาษามาสู่การเรียนการสอนเป็นเรื่องที่ต้องเกิดขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นมีประสิทธิภาพสูงสุด การเลือกรูปไวยากรณ์และหลักการอธิบายรูปไวยากรณ์จึงควรอาศัยกระบวนการสำรวจ ค้นคว้าวิจัยทั้งจากคลังข้อมูลภาษาที่ใช้จริงและจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้เนื้อหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

5. สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่าความถี่ของรูปไวยากรณ์ระดับกลางที่ปรากฏในคลังข้อมูลภาษาประเภทข้อสอบวัดระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นมีระดับความถี่ทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับการนำไปใช้จริงในกลุ่มความถี่ระดับ 6 ครั้งของ

รูปไวยากรณ์ในข้อสอบวัดระดับฯ จำนวน 7 รูป มีเพียง 1 รูปเท่านั้นที่มีความถี่เกิน 5,001 ครั้ง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 14.28 ในขณะที่กลุ่มความถี่ระดับ 5 ครั้ง จำนวน 7 รูป มีรูปที่มีความถี่การใช้จริงตั้งแต่ 5,001 ครั้งขึ้นไปจำนวน 4 รูป มีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 57.14 ในกลุ่มความถี่ระดับอื่นๆ มีสัดส่วนรูปไวยากรณ์ที่มีความถี่เกินกว่า 5,001 ครั้งเท่ากับร้อยละ 19, 13.51, 33.33 และ 22.66 ตามลำดับ ส่วนที่สอดคล้องคือภาษาสุภาพซึ่งเป็นรูปไวยากรณ์ที่พบความถี่สูงสุดทั้งในข้อสอบวัดระดับฯ และคลังข้อมูลภาษา BCCWJ และเป็นรูปไวยากรณ์ที่พบในการสำรวจรูปไวยากรณ์ระดับต้นในงานวิจัยของ 江田・小西・岩田 และ 森 จากผลดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าการคัดเลือกรูปไวยากรณ์เพื่อนำมาใช้สอนควรนำข้อมูลจากหลายๆ แหล่งคลังข้อมูลภาษาประกอบกันซึ่งเป็นไปตามแนวทางของ 駒田編 (1990) ที่นำเสนอแนวทางแก้ไขการสอนรูปไวยากรณ์ที่ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการคัดเลือกว่าสอน “อะไร” จากการศึกษาวิจัยก่อน แล้วเข้าสู่กระบวนการสอน “อย่างไร” ดังเช่นงานวิจัยนี้ที่นำเสนอกระบวนการคัดเลือกรูปไวยากรณ์จากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษาสุภาพผสมผสานกับประสบการณ์การสอนรูปดังกล่าวจึงได้มาซึ่งการสอนภาษาสุภาพ “อย่างไร” 4 ประเด็นที่ควรเน้นย้ำในการสอนดังที่ได้นำเสนอ

6. บรรณานุกรม

- ณัฐริรา ทับทิม. (2558). การศึกษารูป させる ที่ปรากฏในหนังสือเรียนกับสภาพการใช้จริงในภาษาเขียนของคนญี่ปุ่น. *เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 8 (ภาษาและวรรณคดี)*, 2-16. สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย.
- มินนะโนะนิฮงโกะ. *แบบเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับต้น*. (2549). กรุงเทพฯ: ภาษาและวัฒนธรรม.

- มูลนิธิญี่ปุ่น. (2555). Kaigai no nihongokyouiku no genjou- nihongokyouikukikan chousa・2006 year [online]. Retrieved June 20, 2014, from www.jfbkk.or.th (In Japanese).
- มูลนิธิญี่ปุ่น. (2556). การอบรมภาษาญี่ปุ่นในโครงการ Sakura Network. [เอกสารประชาสัมพันธ์]. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- ยูตากะ กุซุนางิ. (2552). เกโกะ ภาษาญี่ปุ่นเพื่อเข้าสู่สังคมญี่ปุ่น. แปลจาก 敬語ネイティブになろう!! แปลโดยเสาวนีย์ นากางาวา. กรุงเทพฯ: ภาษาและวัฒนธรรม.
- วิโรจน์ อรุณมานะกุล. (2553). ภาษาศาสตร์คลังข้อมูล : หลักการและการใช้. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอทสึโกะ โทโมมัทสึ, จุง มียาโมะโตะ, และมาซาโกะ วากูริ. (2003). กุญแจสู่ 200 ประโยคพื้นฐาน ภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นและขั้นกลาง. แปลจาก どんときどう使う日本語表現文型200初・中級. แปลโดยวีรวรรณ วชิรติลลและน้ำทิพย์ เมธเศรษฐ. กรุงเทพฯ: ภาษาและวัฒนธรรม.
- Chen, P. H. and Yamamoto H. (2008). Shinbunniokerunihongo no chuukyuujo- ukyuubunkei no shiyohinndonikansuru- chousakenkyuu. *Bull. of Yamagata Univ, EducSci*, 14(3),251-259. (In Japanese).
- Group Jammassy. (2554). พจนานุกรมรูปประโยค ภาษาญี่ปุ่น. แปลจาก 日本語文型辞典. แปลโดยนุสบา บรรจงมณี, ปราณี จงสุจิธรรม, ประภา แสงทองสุข, และวันชัย สีสพัทธ์กุล. กรุงเทพฯ: ภาษาและวัฒนธรรม.
- 庵功雄 (2000)「教育文法に関する覚書」『一橋大学留学生センター紀要』(3), 33-41.
- 庵功雄・高梨信乃・中西久実子・山田敏弘 (2000)『初級を教える人のための日本語文法ハンドブック』東京: スリーエーネットワーク.
- 岩田一成 (2014)「口頭表現出現率から見た文法シラバス」『公開シンポジウム—シラバス作成を科学にする—日本語教育に役立つ多面的な文法シラバスの作成』, 17-26.
- 江田すみれ・小西円 (2008)「3種類のコーパスを用いた 3 級4 級文法項目の使用頻度調査とその考察」『日本女子大学紀要』57, 1-28.
- 駒田聡他編 (1990)『中・上級日本語教科書文型索引』東京 :くろしお.
- 小浦方理恵 (1999)「北部タイにおける日本語教育の現状と課題—交流型日本語教育の試み」『お茶の水女子大学比較日本学教育研究センター研究年報お茶の水女子大学比較日本学教育研究センター編』6, 179-187.
- 寺村秀夫 (1990)『外国人学習者の日本語誤用例集—特別推進研究日本語の普遍性と個別性に関する理論的及び実証的研究』大阪大学.
- ブッサバー・バンチョンマニー (2009)「タイにおける日本語教育・特集「海外での日本語教育事情」」『東京外国語大学日本研究教育年報』, 117-122.
- 文化庁 (2011)『平成23年度国語に関する世論調査』東京: 文部省文化局.
- 村田志保 (2009)「日本語教育での接頭辞「お」の付く語」『名古屋市立大学大学院人間文化研究科紀要』(12), 205-219.
- 森篤嗣 (2011)『現代日本語書き言葉均衡コーパス』コアデータにおける初級文法項目の出現頻度『日本語教育文法のための多様なアプローチ』東京:くろしお.